

CĂMÎ'Û'L-FÛRS ÖRNEĞİNDE XVI. YÜZYIL BİTKİ İSİMLERİ

Hatice Şahin¹

ÖZET

Türkçede bitki adları oldukça zengindir, ancak bu konu üzerine gerektiği kadar araştırma yapılmamıştır. XVI. yüzyılın Türkçe söz varlığı ile ilgili önemli bir hazine olan *Cami'ül-Fürs* Farsçadan Türkçeye yapılmış çeviri bir sözlüktür. Makalede, bu eserdeki Türkçe bitki adları liste halinde sunulacak ve kısaca açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe Bitki Adları, Cami'ül-Fürs, 16. Yüzyıl Türkçe Söz varlığı.

ABSTRACT

The names of plants are quite rich in Turkish, but this subject is not enough researched. *Cami'ül-Fürs*, which is a translated dictionary from Persian to Turkish, is an important source for Turkish vocabulary of the 16th century. In this article the Turkish plant names are given in list and explained shortly.

Key Words: The Turkish names of plants, Cami'ül-Fürs, Turkish vocabulary of the 16th century.

Dillerin söz varlığı, o dili konuşan insanların maddi ve manevi kültürünü, dünyaya bakış açısını da yansıtır. Belirli alanlardaki kelimelerin çokluğu ve ayrıntılı oluşu dillerin söz konusu alanla ilgili genel tutumunu açık bir şekilde gösterir. Bunun yanında nesnelere ve kavramların isimlendirilmesi de o dili konuşan insanların dünyayı anlama ve anlatma yollarını ortaya koyar.² Sözlükler, bir dilin belli bir dönemde söz varlığını doğrudan ortaya koymaları açısından büyük önem taşıyan eserlerdir.

---

¹ Doç. Dr., Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fak. Öğretim Üyesi.

² Doğan Aksan, *Türkçenin Sözvarlığı*, Engin Yayınları, Ankara, 1996. s.7

Halk arasında gıda, ilaç, boya ve süs olarak kullanılan bitkilerin isimleri, Türkçede dikkate değer bir zenginlik gösterir. “Türkiye’de 9.000 kadar yabancı bitki türünün yetiştiği bilinmektedir. Buna karşılık Derleme Sözlüğü (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü)’nde yaklaşık olarak 3.000 kadar Türkçe bitki adı bulunmaktadır. Türkiyede yetişen bitki türlerinden üçte birinin Türkçe adının bulunması, halkın bitkilere karşı olan yakın ilgisini açık bir şekilde göstermektedir.”³

Türkçede yazı diline girmiş olan bitki isimlerinin yanında halk arasında kullanılan ve bölgelere göre değişiklik gösteren bitki isimleri, çeşitli alanlarda yapılmış çok sayıda çalışmaya rağmen şimdiye kadar tam olarak ortaya konamamıştır.

“Türkçedeki bitki adlarının gereğince araştırıldığı söylenemez. Günümüz Türkçesinde yazı diline girmemiş çok sayıda bitki adı bulunmaktadır. Bu alandaki terimlerin çokluğu, hemen her yörede aynı bitkinin farklı kelimelerle adlandırılmasından kaynaklanmaktadır. Bunların gerek derlenmesi gerekse karşılıklarının doğru bir biçimde belirtilmesi bu alandaki çalışmaların en önemli güçlüğüdür.”⁴

Divan ü Lügati’t-Türk, Türkçe bitki isimleri ile ilgili ilk bilgileri veren eser olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵ Bu eserde geçen bitki isimlerinin bugün Anadolu da kullanıldığı da belirtilmektedir.⁶

Anadolu sahasında ise ilk olarak bitki isimlerini ele alan eser, en eski telif tıp yazması olarak bilinen İshak bin Murad tarafından yazılmış olan Edviye-i Müfrede’dir.⁷

³ Turhan Baytop, *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu yayınları Ankara 1994, s.5. Gönül Kaynak, Ruziye Daşkın, Özer Yılmaz, *Bursa Bitkileri*, Uludağ Üniv. KETAM Yay. Bursa 2005, s.7’de Türkiyedeki bitki türü sayısı 12.000 olarak gösterilmekte ve bu bitki türlerinin 3/1’inin sadece ülkemizde yetiştiği belirtilmektedir.

⁴ Zafer Önler, “XIV. ve XV. Yüzyıl Anadolu Türkçesi Botanik Terimleri”, *Journal of Turkish Studies, Türklük Bilgisi Araştırmaları, Fahir İz Armağanı I, Volume 14*, 1990, s. 357

⁵ Kaşgarlı Mahmut, *Divan ü Lügati’t-Türk*, Çev. Besim Atalay, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1985

⁶ Turhan Baytop, *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu yayınları Ankara 1994, s.5

Bunun dışında bitki isimlerinin Anadolu'da ve diğer Türk lehçelerindeki kullanımı, botanik çalışmaları, sözlük çalışmaları, folklor çalışmaları için de araştırma konusu olmuştur.

Türk dilinin bilinen ilk sözlüğünün ardından çeşitli tarihlerde, çeşitli amaçlarla, çeşitli niteliklerde hazırlanmış çok sayıda sözlüğü mevcuttur. Bu sözlüklerden 907/1501-1502 tarihinde Türklere Farsçayı öğretmek amacıyla yazılmış mensur bir sözlük olan Câmi'ü'l-Fürs adlı sözlük de amacı bu olmasa da XVI. yy. Türkçesinin söz varlığıyla ilgili son derece değerli malzemeler sunmaktadır. Bâb ve fasıl düzenine bağlı kalınarak hazırlanan eserde yaklaşık 8000 Farsça isim maddesi ile bu isimlerin Türkçedeki karşılıkları bulunmaktadır. Ancak bu söz başlarının birçoğunun birden fazla karşılığının verildiği göz önünde tutulduğunda bu sayının daha da arttığı görülmektedir. Eserde somut ve soyut çok sayıda kelimenin yanında yemek isimleri, oyun isimleri, hayvan isimleri -özellikle kuş isimleri- de önemli bir bölüm oluşturmaktadır.

Bu yazıya konu olan bitki isimleri de sözlükte dikkat çekecek yoğunlukta bulunmaktadır. Bugüne kadar tıpla ilgili eserler, botanik terimlerinin ilk ve en önemli kaynağı kabul edilegelmiştir. Gerçekten de tıp yazmalarında geçen bitki isimleri bu konu üzerinde çalışanlar için vazgeçilmez öncelikli kaynaklardır.⁸ Ancak Câmi'ü'l-Fürs örneğinde görüldüğü kadarıyla dil tarihinde hazırlanmış sözlükler de çok sayıda bitki ismi barındırması açısından konuyla ilgili önemli kaynaklardan kabul edilebilir nitelik taşımaktadır.

Bu yazıda yer alan bitki isimlerine kaynaklık eden Câmi'ü'l-Fürs, Farsça'dan Türkçe'ye çeviri bir sözlüktür. Eserin Câmi'ü'l-Fürs veya Câmi'ü'l-Fâris adıyla tespit edilen değişik nüshaları bulunmaktadır. Ancak bu nüshalarda müellifin ya da müstensihinin adı kesin olarak belirtilmemiştir.

A- Câmi'ü'l-Fürs: İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi, Şehit Ali Paşa Kitaplığı, 2616, Kemal Paşa-zâde Şemseddin Ahmed b. Süleyman (873-940)

B-Müntehâb-ı Câmi'ü'l-Fürs: A.Ü. DTCF Ktp. M.Con. A. 351 numarada kayıtlı 15 satırlı 8 varaktan oluşan talik hatla yazılmış eser, Câmi'ü'l-Fürs'ün üçüncü bölümünü kapsayan bir nüshadır.

Câmi'ü'l-Fâris adıyla ise eserin değişik nüshaları mevcuttur.

⁷ Eser hakkındaki bilgi için bkz. Mustafa Canpolat, "XIV. Yüzyılda Yazılmış Değerli Bir Tıp Eseri Edviye-i Müfrede", *Türkoloji Dergisi* C.V, S. 1, Ankara 1973, s. 21-29

⁸ Zafer Önler, "XIV. ve XV. Yüzyıl Anadolu Türkçesi Botanik Terimleri", *Journal of Turkish Studies, Türklük Bilgisi Araştırmaları, Fahir İz Armağanı I, Volume 14, 1990, s. 357*

A- Cāmi'ü'l-Fāris: Konya İzzet Koyunoğlu Ktp. 13622

B- Cāmi'ü'l-Fāris: İstanbul Millet Ktp. Ali Emiri Lgt. 39/ Lgt.71./ F. 251.

C- Cāmi'ü'l-Fāris: Ankara Milli Ktp. A.Ötüken 176.

Yukarıda belirtilen nüshalar eserin beş bölümünü de kapsayan nüshalardır. Bunların dışında beş bölümden oluşan sözlüğün bazı bölümlerini kapsayan nitelikte nüshalar da tespit edilmiştir.

D-El-Emsiletü'l-Muhtelif: tlf.1194/1780. Müellifi bilinmiyor. Ankara Milli Ktp. Yz.B.A.(a) 4739. Bu nüsha, Cāmi'ü'l-Fāris'in ikinci bölümünün sonunda yer alan fiil çekimlerinin anlatıldığı bölümü kapsamaktadır.

E-Cāmi'ü'l-Fāris: Bursa İnebey Ktp. Hüseyin Çelebi 1156/1

Cāmi'ü'l-Fürs, yukarıda da belirtildiği gibi çok sayıda bitki ismini içeren bir eserdir. Derlemeye çalıştığımız bitki isimleri, eserde değişik biçimlerde verilmiştir. Söz konusu bitki isimleri, kimi zaman söz başında kimi zaman da bir söz başının açıklanması sırasında geçmiştir.

elvā: *Şabr didükleri ot.*

derrā: *Bögürtlen ve yemişen didükleri.*

petkup: *Bir ekşi reçeldür ki kozıla ve şaramşağıla ve yoğurdla iderler*

ğyşe: *Bir otdur 2- haşır otı gibi çuval örerler şaman taşırılar ve ol çuvala dahı gıyşe dirler ve dirler ki 3- haşır kamaşdır [ammā haş budur ki ıflamur kabından iderler.]*

Bazı bitki isimlerinin sadece Farsça madde başlarında verildiği ve karşılırlarına belirsiz bir açıklama yazıldığı da görülmektedir.

'ākır qarhā: *Ma' ruf bir otdur edviye envā'ıdan*

qaymüliya: İki dürli yaprağın adıdır biri ağ ve biri kızıla mâyil olur Endülüs ve İrmen 10-vilâyetinden gelür.

küşeyrā: Ma' ruf edviye [dârü] kısmındandır.

Kimi zaman aynı bitkinin farklı dillerde nasıl karşılandığı veya söz konusu dillerde nasıl değişikliğe uğradığı konusunda da bilgi verilmiştir.

dehmsût: *Dāfni ağacı ki 'Arabca şeceretü'l-gārr dirler ve Rumca zafni dirler.*

şıpt: *bi'l-Fārisi: Toraş otı ta'rib idüp şibis dirler*

kebest; *bi'l-fetheteyn 8- ve'z-zammeteyn: Hanzal otu ki ebu ehl karpuzu dirler ve karga kavunu ve it hıyârı*

bâbüne: Babadye 6- çiçeği ki bâbünece demekle ma' rüfdür, eṭibbâ katında bizüm vilâyetimizde koyun gözi dirler ve 7- ba' zılar şığır gözi dirler ammâ zann iderem ki şığır gözi ve koyun gözi birbirine muḥâlif çiçekdür. 8- Ba' zılar koyun gözine bâbüne dir ve ba' zılar şığır gözine bâbüne dirler.

Yazar, kimi zaman bitki isimlerinin açıklanması sırasında yararlandığı diğer kaynak sözlüklerden farklı görüşler ileri sürmüş, diğer sözlüklerdeki bilgilerin doğru olmadığını ifade etmiştir.

rened; *bi-fethi'n-nün: Dâfni ağacı gerçi 19-lügat kitâblarında 'ud didiler.*

kübüste: *Hanzal otu ki ebü cehl karpuzu daḥı dirler 19- acıdur ve ağudur ve it hıyârına daḥı dirler bu daḥı bununı biridür belki daḥı artuḡdur.*

recl: *Mi'yâr-ı Cemâlîde semârûḡ ma'nâsına naḡl olunmuş ve ṭıbb kitâblarında pırpırım 10- didükleri otdur.*

dehle: *Geven otu ve dirler ki kındire didükleri 14- otdur ve dirler ki ḥaşır kâmişıdur.*

ḥürü: *Bir nev' çiçekdür, şarî olur ve gök olur, benefşi olur. Anuñ 12- yağın tutarlar ammâ ba'zı erbâb-ı lügat ḥatmî ma'nâsına naḡl itdiler ḥaḡâdur esmâ'-i edviyyede 13- erbâb-ı lügatüñ naḡline i' tibâr yoḡdur.*

Bu çalışmanın amacı, XVI. yy.da yazılmış ansiklopedik bir sözlük niteliğinde olan Câmi'ü'l-Fürs adlı sözlük örnek alınarak, XIV. yy. sonu ve XV. yy.da yazılmış olan tıp yazmalarında geçen bitki isimlerinin ortaya konduğu çalışmaların yanında XVI. yüzyılda Anadolu'da kullanılan bitki isimleri kadrosunun genel durumunu ortaya koyabilmektir.

Bu çalışmada eserde geçen bitki isimleri metin içinde sadece söz başlarının açıklandığı bölümler taranarak bir araya getirilmiş ve alfabetik sıraya dizilmiştir.⁹ Ancak doğrudan bir madde başının karşılığı olan bitki isimlerinin sözlükteki madde başı da listede parantez içinde koyu biçimde verilmiştir. Dizilen bitki isimlerinin kökenleri belirtmeye çalışılmış, anlamları verilmiş ardından belirlenebilenlerin

⁹ Bu çalışmada bitki isimlerinin sıralanışı konusunda "Zafer Önler, "XIV. ve XV. Yüzyıl Anadolu Türkçesi Botanik Terimleri", Journal of Turkish Studies, Türklük Bilgisi Araştırmaları, Fahir İz Armağanı I, Volume 14, 1990, s. 357-392" künyeli çalışma esas alınmış ve çok sayıda bitki isminin belirlenmesinde bu yayımdan yararlanılmıştır.

Latince karşılıkları parantez içinde gösterilmiştir. Ele alınan isimlerin metinde geçtikleri sayfa ve satır numaraları da belirtilmiştir.

Farsçadan Türkçeye bir sözlük olması nedeniyle, Cāmi'ü'l-Fürs'te Farsça bitki isimlerinin hissedilir çoğunlukta olduğu görülmektedir. Arapça ve Türkçe olanların yanında Arapça kanalıyla dilimize geçen Yunanca bitki isimleri de metin içinde verilmektedir.

Tek kelimeden oluşan Türkçe ve yabancı bitki isimlerinin yanında sözlükte Arapça, Farsça ve Türkçe tamlama yapısında olan bitki isimlerinin sayısı da az değildir. ḥabbetü'l-ḥazra, ḥabbü's-selâṭin, kesfereti'l-birü, yebrücu's-šanem, emîr-i 'āşikān, lisān-ı 'uşfūr, servî-i cebelî, oğlan aşısı, it boncuğı, kırt kıulağı, yılan yaşduğı, yoḥsul urğanı gibi. Bunun yanında ıssı ot, kıara ağaç, kıara dut gibi sıfat tamlaması yapısında olan Türkçe bitki isimleri de mevcuttur.

Cāmi'ü'l-Fürs örneğinde görüldüğü gibi bitki isimleri konusunda tarihi sözlükler de önemli birer kaynak durumundadır. Ayrıca bitki isimlerinin bilinen güçlüklerine rağmen derlenip bir araya getirilmesi, kaynaklarının belirlenmesi, Türkçe olanların morfolojik ve semantik yapılarının ortaya konması gerekliliğı de açıktır.

<p>A</p> <p>abanos: Yun. Abanos ağacı, (<i>Lignum ebeni</i>) 11b-15 (sāc)</p> <p>acı tere: Aşktere (<i>Cardonine amara</i>) 17a-17 (reşād)</p> <p>'ades: Ar. mercimek, (<i>Lens culinaris</i>) 52b-6, 52b-7, 78a-20, 78b-3 (nesk/nisk), (nersek), (mercuvvu), (mencü)</p> <p>ağı kıunduz: Kıundüsotu, (<i>Nerium oleander</i>) 36b-8 (kāndus), (kündüs)</p> <p>ağı seliḥa: (?) 5a-17 (kesilā)</p> <p>aluc: Far. Yabancı bir ağaç ve yemişi, Alıç, (<i>Crataegus</i>) 25a-21, 43b-20, 50a-10 (kühanc), (zu'rür)</p>	<p>'anber: Ar. Amber, (<i>Geum urbanum</i>) 104b-3, 83b-2, 86b-8, 'a.e 104b-4 (pīle), (şāhbüy)</p> <p>anduz: Andız otu, (<i>Īnula helenium</i>) 67a-21 (rāsen)</p> <p>anīsün: Yun. Anason, (<i>Pimpinella anisum</i>) 100a-3 (nān-ḥ'āh)</p> <p>anzarut: Far. 'Anzurüt, anzurüt, göz otu, (<i>Astragalus sarcocolla</i>) 86b-11, 97a-5 (ḥuncide)</p> <p>ardıc: Ardıç ağacı, (<i>Junperus</i>) a.1 32a-3, a.uñ 53a-14</p> <p>arduc: Ardıç ağacı, (<i>Junperus</i>) 24b-18, 34b-16, 77a-3 (ārs)</p> <p>'aşbur: Ar. Yalancı safran, (<i>Carthamus tinctorium</i>) 58a-15 (behzem)</p>
--	--

- azād ağacı: Bir çeşit ağaç, (*Zelkova carpinifolia*) 50a-2 (**sirişk**)
- ayrık otı: Ayrık otu, (*Cynodon dactylon*) 11b-7, 33a-21, 61a-21 (**rīvâc ve rībâc**) (**firiz**) (**firiş**) (**necm**)
- ayu güli: Gelincik çiçeği, (*Papaver rhoeas*) 5b-4, 5a-2 (**favāniyâ**), (**kehbâyâ**)
- ayva: Ayva, (*Cydonia oblonga*) 101b-11, 82b-21 (**bih**), (**âbî**)
- ‘azābe: Yılgun kuzacağı, azaba, yosun, (*Tamarix tetrandia*) 77b-21 (**gez mǎzû**)
- B**
- babadye: Far. Papatya, (*Matricaria chamomilla*) 80b-5 (**bābūne**)
- bābūne: Papatya, (*Matricaria chamomilla*) 56b-5 (**kūpel**)
- bābūnec: Far. Papatya, (*Matricaria chamomilla*) 80b-6, 80b-8, 80b-8 (**bābūne**)
- bād renbūd: Far. Tatranbu adında bir çeşit bitki, oğul otu, kovan otu, (*Melisa officinalis*) krş. *bādrāncbūye*, *bādrenbe*, 65a-4 (**türüncan**)
- bādem: Far. Badem, (*Amygdalus communis*) 55a-16
- badılcān: Ar. Patlıcan, krş. *bādıncān*, (*Solanum melongana*) 63a-16, b.a 34a-14 (**bātıngān**)
- bādıncān: Ar. Patlıcan, krş. *badılcān*, (*Solanum melongana*) 63a-16 (**bātıngān**)
- badrağ: badrıq, Yabani reyhan, dağ reyhanı, (*Ocimum*) 46b-7 (**bāzrūğ**)
- badrāncbūye: Far. Tatranbu adında bir çeşit bitki, oğul otu, kovan otu, (*Melisa officinalis*) krş. *bādrāncbūye*, *bādrenbe* 75a-9 (**bādrenbū**)
- bādrenbe: Far. Tatranbu adında bir çeşit bitki, oğul otu, kovan otu, (*Melisa officinalis*) krş. *bādrāncbūye*, *bādrenbe* 80b-17 (**bādrenbū**)
- bādrūc: Bir tür reyhan, (*Ocimum*) 80b-18 (**bārenkbūye**)
- bağa yaprağı: Sinirotu, (*Plantago*) 37b-6, 39b-10, 89b-15, 90a-9 (**isfeyuş ve ispiyuş**), (**zebān bere**), (**zevān bere**)
- bahār: Far. şığır gözi sarı papatya, (*Anthemis nobilis*) 60b-4 (**kār çeşm**)
- bağam ağacı: Bakam ağacı, (*Caesalpinia echinata*) 66b-12 (**dār-ı perniyān**)
- bağlatü'l hamka: Ar. Semiz otu, (*Portulaca oleracea*) 53b-18, 63b-15, 81b-5, 82b-15 (**per behen**), (**buğle**), (**buğale**)
- bağurı: Far. <bakra'i, Bir çeşit kavun, (*Citrus medica?*) 11a-15, 47a-14 (**benc**), (**beng**)

- balād-ı kimnūn: Yun. Kimyon (*Carum carvi*) 5a-16 (**kerāviyā**)
- balamuṭ: Palamut ağacı, (*Quercus*) 12b-13, 15b-19 (**kāluc**)
- balasān: Ar. Belesān, Pelesenk ağacı ve bundan elde edilen yağ, (*Commiphora opobalsamum*) 64a-15 (**balasūn**)
- baldıran: Yazın tarlalarda yetişen gövdesi toprak içinde olan ve yenilebilen bir bitki baldıran otu, (*Conium maculatum*) 69b-15, 82b-15 (**şūgerān**), (**buḥale**)
- baldırı çāra: Baldırıkara (*Aspelinum adianthum*), 63b-18 (**perri sipād u şān**).
- beg börki: Kadife çiçeği, horoz ibiği (*Fumaria officinalis*) 31b-5, 93a-8 (**bustān efrūz**), (**şehtere**)
- bellūṭ: Ar. Pelit ağacı, meşe palamudu, (*Quercus*) 15b-12, 69a-13, 78a-1, 86b-13 (**sindiyān**)
- benefşeç: Ar. Menekşe, (*Viola tricolor*) 82b-7 (**benefşe**)
- benefşe: Ar. Menekşe, (*Viola tricolor*) 3a-20, 28a-6, 38a-4, 52b-11, 53a-1, 102a-7 (**fıfır**), (**nimişek**), (**venemşek**)
- benefşi: Ar. Menekşe, (*Viola tricolor*) 76b-11
- benūs: Ar. Kavlagan ağacı, çınar ağacı, (*Platanus orientalis*) 37b-13 (**bānkaş**)
- berdağ: Ar. Pire otu, civan perçemi, (*Achillea*) (?)82b-10 (**büre**)
- bertūf: Ar. (?), 50a-9 (**şābāng** ve **şāhbānek**)
- besfāyic: Ar. Bespāye otu, (*Polypodium vulgare*) 82a-6 (**pespāye**)
- bezr-i kaṭṭūna: Sinirotu, (*Plantago*) 37b-6, 70b-17 (**isfeyuş** ve **ispiyuş**) (**fesliyūn**)
- bīd encir: Far. Keneotu, (*Ricinus communis*) 42a-8 (**ḥurvaʿ**)
- birinç: Far. Pirinç, (*Oryza sativa*) 3a-16, 7b-19, 28b-8, 93a-14
- birzevn: Ar. (?) 106a-7
- biş barmağ: Beşparmakotu, (*Potentilla reptans*) 64a-18 (**binṭāfilūn**)
- bögrülce: Bögrülce, bürülce, (*Vigna sinensis*) 5b-13, 24a-16, 47a-9, 52b-6 (**lūbyā**), (**decir**), (**nersek**)
- bögürtlen: Bögürtlen, (*Rubus rosaceae*) 4a-8, 70a-17, 98a-12 (**derrā**), (**ḥertūt**), (**ğevsec**), (**ayzerān**) (**kīhe**)
- buğday: Buğday, (*Triticum aestivum*) 61a-1 (**gendum**)
- būrağ-ı ermen: (?) 73b-21 (**neṭrūn**)
- bure otu: Pireotu, civan perçemi, (*Achillea*) 98a-8 (**keykevāşe**)
- buyan otu: Meyan otu, meyan kökü, (*Glycyrrhiza glabra*) 36a-9, 47a-16 (**sūs**), (**buyānek**)
- büber: Yun. Biber, (*Piper*) 29a-18, 53b-17, 56a-5, 5a-18 (**kevber**), (**pūlpūl**)

C

cedvâr: Kâfur kokulu, zencefil türünden bir bitki, (*Curcuma zedoaria*) 73a-12 (**mah-pervîn**)

cemâcim: Ar. Kadife çiçeği, horoz ibiği (*Fumaria officinalis*) 31b-5 (**bustân efrüz**)

cırcır: Ar. Yabani pırasa (*Allium porrum*) 13a-6 (**keylec**)

cülnâr: Ar. Gülnar, yabani nar ağacı, (*Punica granatum*) 29a-4, 30a-5 (**nârher**)

Ç

çaqır diken: Aptesbozan otu, (*Sarcopoterium spinosum*) 15a-21, 84b-13 (**bâd-âverd**), (**çerhe**)

çam ağacı: Çam ağacı (*Pinus*) 13a-20, 27b-3, 34a-18, 34b-2, 45a-11, 52b-9 (**nüc**), (**şanavber**), (**gîz**), (**naj**), (**nüj**), (**sâzağ**), (**neşk**)

çavdar: Çavdar, (*Secale cereale*) 19a-4, 29a-16, 59a-12, 72a-9 (**keved**)

çedene: Kenevir otu, (*Cannabis sativa*) 53a-1 (**venemşek**)

çenâr: Far. Çınar ağacı, (*Platanus orientalis*) 34b-16, ç.e 13a-10 (**arûs**)

çeşmek: Far. Gözotu, (*Solanaceae*) 82a-13 (**püşme**)

çetük otu: Kediotu (*Hordeum murinum*) ç.nuñ 47a-10 (**peleng-müşk**)

çınar: Far. Çınar, (*Platanus orientalis*) 23a-18, 37b-14, 37b-15, 90a-6, ç. ağacı 7a-2 (**dulb**)

çigdem: Çigdem (*Crocus cantellatus*) 18a-5, 101a-10 (**şenbelid**), (**hürye**)

çikrek: Karaağaç, (*Ulmus*) 24a-21 (**derdâr**)

çimşir: Şimşir, (*Buxus sempervives*) 18a-4, 27a-4 (**şimşâd**), (**şimşâr**)

çoğan: Çöven, (*Gypsophila*) 62b-19, ç.a, 16b-13, 32a-16, 93b-19, 105a-13, , ç.a 78a-6

çördük: Kökü yenilebilen bir çeşit kokulu ot, (*Echinophora tenuifolia*) 88b-21 (**dînârûye**)

çörek otu: Çöreotu, (*Nigella damascena*) 33a-9 (**şunîz**)

çükündür: Far. Pancar, (*Beta vulgaris-folliora*) 23a-16, 27a-12, 55b-14, 75a-10(**çuğundur**), (**şündür**), (**şütâl**), (**pâzû**)

D

dâfni: Yun. Defne ağacı, (*Laurus nobilis*)17a-18, d. ağacı 9a-15, 27b-12 (**dehmsût**), (**rened**), (**ğâr**)

dâriçini: Far. Tarçın, (*Cinnamomum*) 103a-13 (**darçini**)

dârû: Far. Darı, tane, tohum, (*Fractus milli*) 5a-14, 27a-5, 30a-5, 37b-14, 38b-6, 3a-13-, 53a-20, 54a-19, 66b-9, 69b-17, 73a-12, 84a-4, 85b-20, 99a-11, 99a-6, d.dur3a-15, 4b-6, 4b-9, 8b-16, 10a-6, 21a-6, 27b-, 50a-4, 52b-4,

- 64a-17, 65a-5, 73b-21, 74a-1, 93a-8, 95a-17, 99a-11, 100a-3, 100a-3, d.nuñ 52b-2, 73b-12, d.yı 48a-11
- delüce: Buğday aralarında biten siyah, acı bir bitki, (*Lolium temulentum*) 60a-3, 68b- 2, 88a-18, 101b-10 (**şeylem**), (**zevân**), (**dınka**)
- demür dikenî: Demirdikeni, (*Tribulus terrestris*) 92b-6 (**şükûhe**)
- denbel otı: eşek marulı, uzu gevreği, kuzukürkü, (*Sonchus oleraceus*) 28a-3 (**kâhûher kâhû-yı hâr**)
- deñiz köpüğü: (?) 25a-13 (**zebedü'l-baħr**)
- derca': Ar. Mürdümük, ak burçak, (*Lathyrus sativus*) 24b-5 (**destyâr**)
- dermene: Yavşan, ilaç olarak kullanılan acı bir ot, (*Artemisia*) 49a-3 (**hüncek**)
- derşame: (?) 33a-4 (**sınber**)
- deryaş: (?) 74b-20 (**yentün**)
- deve tabanı: Geniş yapraklı bir süs bitkisi, (*Cyclamen coum*) 31a-6, 55b-6 (**uşturğâz**), (**şütür-gâz**)
- dilgü taşığı: İtkasarı, (*Orchis hircina*) 64a-21 (**büzidân**)
- döngel: Töngel yemişi, (*Espilus germanica*) 53a-18 (**izgil**)
- dulb: Ar. Çınar (*Platanus orientalis*) 23a-18 (**çenâr**)
- dügün çiçeği: Dügün çiçeği, kelebek otu, (*Ranunculaceae*) 12b-17 (**kebikeç**)
- E**
- ebem gümeçi: Ebe gümeçi, (*Malva sylvestris*) 9a-10, 13b-2, 47a-15, 84a-16 (**hod pereşt**) (**vertâc**) (**penîrek**) (**tüle**)
- ebrü-yı şanem: Far. Kankurutan otu, adamotu, (*Mandragora autumnalis*) 46a-3 (**isterenk**)
- ebü cehil karpuzı: Ar. Bir çeşit karpuz, Acı karpuz, (*Citrullus colocynthis*) 77b-15, e. 10a-8, 95a-18 (**kebest**), (**küpüstü**), (**kübüste**)
- efriyün: Far. Sütleğen, ferbiyun, (*Euphorbia*) 70b- 9 (**ferbiyün**)
- egir: Kasıkotu, (*Acorus calamus*) 9b-6, 12b-5, 13b-1, 31b-1, 82a-2 (**sürt**), (**ğudullüc**), (**vec**), (**bej**), (**fejej**), (**püje**)
- eglik: Far. Havacıva, (*Alkanna tinctoria*) 27b-16, 87a-3, 93b-4, 93b-4 (**gancâr**), (**hâncide**), (**gâje**)
- egliyük: Far. Havacıva, (*Alkanna tinctoria*) (?) 27a-8 (**şüncâr**)
- egren: Kızılçık denilen meyve, (*Cornus*) 45b-3 (**nıbķ**)
- el-lürc: Tavşan kirazı, (*Ruscus aculeatus*) 13b-1 (**vec**)
- emîr-i 'aşîkân: Ar. Kadife çiçeği, horozibiği (*Fumaria officinalis*) 31b-5 (**bustân efrüz**)

- encîr: Far. İncir, (*Ficus carica*) 22b-5, 26b-14, 42a-8, 94b-2, e.dür 26b-15 (**şâh**)
- encüdân: Far. Kadı ağacı, hiltit, şeytanboku, (*Ferula assa-foetida*) 63a-7 (**enkürân**)
- endürüz: (?)78a-5 (**kiniştü**)
- ercüvan: Far. Erguvan çiçeği, (*Cercis siliquastrum*) 62b-4 (**ergevân**)
- erük: Erik, (*Prunus domestica*) 10b-17, 19a-8, 33a-18, 44b-11, 52b-10, 79b-5, 79b-5, 66a-8, 86a-4, e.i 79b-5 (**âlû**)
- erz: Ar. Erez, delice, (*Lolium temulentum*) 31b-5 (**bustân efrûz**)
- eşîr bâreş: Ar. Hatun tuzluğu, diken üzümü otu, (*Berberis crataegina*) 49b-8 (**zirîşk**)
- eşek dikenî: Deve dikenî, boğa dikenî (*Eryngium*) 29a-12 (**kenger**)
- eşek marulî: Kuzu gevreği, kuzukürkü, (*Sonchus oleraceus*) 28a-3 (**kâhûher kâhû-yı hâr**)
- eşek tûrbî: Bayırturbu, yabani kaşıkotu, (*Armoracia rustica*) 23b-10, 86a-4 (**hârزهre**)
- eşhûn: Far. Işgın, (*Rheum ribes*) 11b-7, 62b-17 (**rîvâc ve rîbâc**) (**uşebhûn**)
- evelik: İspanağa benzer bir ot, (*Rumex obtusifolius*) 62a-9 (**âfilûn**)
- evgîr: Far. (?), 98b-15
- eyrelti: Eyrelti otu, krş. iyreltü, (*Pteridium aquilinum*) 35a-17, 36a-6, 39b-15, 78a-15 (**betâris**) (**serhas**) (**kîl dârû**)
- F**
- farâsiyûn: Yabani pırasa, (*Allium porrum*) 27a-7 (**şenâr**)
- fâvâniyâ: Far. Gelincik çiçeği, ayı gülü denilen bitki, (*Poenia officinalis*) 5b-4 (**kehbâyâ**)
- felez herec: Far. Katırkuyruğu, filboğan denilen ot, (*Equisetum arvense*) 83a-19 (**bilezehr**)
- ferbiyûn: Ar. Sütleşen otu ve bundan elde edilen tıbbi zamk, krş. ferbüyûn (*Euphorbia officinarum*), 70b-8 (**ferbiyûn**)
- ferbüyûn: Ar. Sütleşen otu ve bundan elde edilen tıbbi zamk, krş. ferbiyûn (*Euphorbia officinarum*) 63b-14 (**ber-buyûn**)
- ferfiyûn: Ar. Sütleşen otu ve bundan elde edilen tıbbi zamk, (*Euphorbia officinarum*) 63b-13 (**ber-buyûn**)
- fesligen: Far. Fesleşen, reyhân (*Ocimum basilicum*) 59b-14 (**şâhperem** ve **şâhdem** ve **şâhsiperem** ve **şâhsipergam**)
- feycer: Ar. Sedef otu, (*Ruta graveolens*) 7a-7 (**sedâb**)
- funduk: Fındık, (*Corylus maxima*) 82a-10
- fıstık: Far. Fıstık, (*Pistacia vera*) 82a-10 (**püste**)

fig: Burçak, fig, (*Vicia sativa*) 5b-13, 56a-7 (**lûbyâ**) (**fûl**)

fülfül: Ar. Karabiber, (*Piper*) 27b-5, 27b-8, 29a-18, 53b-18 (**kevber**)

G

gāv zübân: Far. Sığırdili, (*Anchusa officinalis*) 64b-2 (**bağalşan**)

gelincük: Gelincik, (*Papaver rhoeas*) 27a-1, 77a-4 (**şakır**)

gerdene otı: Yabani pırasa (*Allium porrum*) 13a-613a-6 (**keylec**)

geven: Baklagillerden bir çalı, (*Astragalus*) 5a-14, 18a-21, 88b-13 (**ketâd**)

girebolı: Gilaburi, (*Viburnum opulus*) 70a-11 (**taberhûn**)

göz otı: Göz otu, (*Astragalus sarcocolla*) 87a-2 (**hâncide**)

gügem erük: Dağ eriği, (*Prunus spinosa*) 60b-12, 79b-5 (**kejem**), (**âlüce**)

gül: Far. Gül, çiçek, (*Rosa canina*) 23b-2, 25a-10, 47a-12, 56a-20, 56b-8, 56b-8, 72a-1, 72a-2, 83a-13, 96b-10, 96b-6, g.den 46b-20, g.dür 50b-4, 73a-5, 93b-2, 104a-16, 104a-18, g.e 13a-2, g.i 31b-4, g.leri 31b-4, 38a-12, 50a-1, 62b-4 (**pîre**)

gül-i nesrîn: Nesrin, yabani gül, (*Rosa canina*) 73b-18 (**nesteren** ve **nesterin** ve **nesterdin** ve **nesrîn**)

gülef: Far. Gül, (*Rosa canina*) 73b-18 (**nesteren** ve **nesterin** ve **nesterdin** ve **nesrîn**)

günekber: Kasnı bitkisi, (*Ferula szowitsina*) 105a-21 (**kâsnî**)

güneyik: Hindibâ, (*Cichorium endivia*) 13b-2, 45a-17, 84b-14, 105a-21 (**vertâc**), (**tarışakük**)

güyegü otı: Güveği otu, (*Origanum vulgare*) 23a18, 26a-6, 37a-19, 62a-12 (**halender**), (**sa' ter**), (**âviş**), (**âvişen**)

H

hâbbetü'l-hâzra: Ar. Çitlembik yemişi, (*Pistacia terebinthus*) 90b-2 (**sebzâne**)

hâbbü's-selâtin: Ar. (?)17a-12 (**dend**)

hadeng: Far. Kayın ağacı, (*Fagus orientalis*) 4a-16, 4a-17, 48b-8 (**hadeng**)

hakeşi: Far. Kuş ekmeği, kızıl tüderi (*Polygonum bistorta*) 85b-21 (**hûbe**)

halhân: <<kaluğan (?) 16b-13, 66b-1 (**herend**)

hanzal: Ar. Hanzal otu, Ebuçehil karpuzu, (*Citrullus colocynthis*) 10a-21, 50a-16, h.otu 10a-8, 95a-18 (**kebest**), (**kevest**), (**kübüste**)

harbağ-ı hindî: Ar. Zambakgillerden bir çeşit bitki, ak çöpleme, (*Helleborus album*) 27a-20 (**şir bahşir**)

- hardal: Ar. Hardal, (*Brassica nigra*) 17b-11 (**sipendân-i hord**)
- harned: Ar. (?), 66b-1 (**halhân**)
- harpüz: Karpuz, (*Citrullus vulgaris*) 82a-16 (**baıraka**)
- haşır otu: Hasır otu, kofalık otu, semer otu, zembil otu, (*Typha domingensis*) 14a-5, 27b-19, 72a-14, 94a-2 (**düh**), (**fâfir**)
- haşşü'l-humâr: Ar. Denbel otu, eşek marulı, kuzu gevreği (*Sonchus oleraceus*) 28a-3 (**kâhüher**), (**kâhü-yı hâr**)
- haşhâş: Haşhaş, (*Papaver somniferum*) 33b-5 (**qardüz**)
- hatab ağacı: (?) 72a-19 (**güzebân**)
- haıl ağacı: (?) 21a-21, 52b-9 (**pâdir**), (**neşk**)
- hatmi: Ar. Hatmi, (*Althaea officinalis*) 55b-20, 62a-4, 76b-12, h. dür 36b-21 (**ğısl**)
- hayyü 'âlem: Ar. Sinir otu, (*Plantago major*) 5b-12 (**lufiyâ**) (**bustân efrüz**)
- hevâ civâ: Eglıkotu, (*Alkanna tinctoria*) 93b-4 (**ğaje**)
- hezartere: (?) 78b-13 (**hezârdâru**)
- hilâf: Ar. Söğüt ağacı, (*Salix*) 16a-10 (**bîd**)
- hılşit: Yaban marulu, hindiba, (*Cichorium endivia*) 15a-13 (**engujd**)
- hınna: Ar. Kına ağacı, (*Lawsonia inermis*) 45a-5, 67b-12, h.dan 104b-6 (**reğak** ve **reğük**), (**riğân** ve **reğün**)
- hıntıyana: <Çentiyâne (?) (*Gentiana lutea*), 19a-3 (**küşâd**)
- hırbuğ: Ar. Harbak, Ak çöpleme (*Helleborus album*) 44b-19 (**hırbuğ**)
- hırda': Ar. (?), 22b-4 (**bîdencîr**)
- hıyâr: Ar. Hıyar, (*Cucumis sativus*) 30b-3, 34a-14, 40a-10, 46b-1, 87a-7, 87a-8, 91a-19, h.ı 15b-19, h.ına 77b-15, 95a-19
- hıyâr şenbe: Acur, (*Cassia fistula*) **87a-8 (hıyâr şenbe)**
- hindibâ: Ar. Hindiba, Yaban marulu, krş. *hindibâ*, (*Cichorium endivia*) 30a-7
- hindistân kozı: Hindistan cevizi, (*Cocus nucifera*) 19a-4 (**gevez hind**)
- hindübâ: Ar. Hindiba, krş. *hindübâ*, (*Cichorium endivia*) 105a-20 (**kâsnî**)
- hubbâzî: Ar. Ebegümece, (*Malva sylvestris*) 47a-15, 84a-17 (**penîrek**)
- hulbe: Ar. Çemen otu, (*Trigonella foenum-graecum*) 107a-10 (**hur küy**)
- hurmâ: Far. Hurma ağacının yemişi, (*Phoenix dactylifera*) 19b-2, 33b-8, 37b-2, 43b-14, 44b-7, 60a-12,

77b-9, 95a-18, ħ.dur 4a-21,
ħ.nuñ 87a-1

ħuzaž: Ar. Topalak, kırkboğum,
(*Cyperus rotundus*) 54a-19, 72b-
3 (**ħuzul**) (**gūlān**)

I

ıflamur: Ar. İhlamur, (*Tilia*
platyphyllos) 94a-3

ışırğan: İsrırgan otu, (*Urtica*) 96a-14
(**kezene**)

ıssı ot: Biber, (*Piper*) 53b-17 (**pūlpūl**)

İ

ıgde: İğde, (*Elaeagnus angustifolia*)
14b-13, 17b-19, 50a-2, 68b-6,
i.ağacı 46b-20, i.si 19b-20
(**vaşanħ**), (**pistenk**)

ıklılū'l-melīk: Ar. Koçboynuzu
bitkisi, (*Melilotus officinalis*)
50a-11, 73a-20 (**şāħek**),
(**mūklūn**)

ılan boncuğı: Dana ayağı, (*Arum*
maculatum) 44b-6 (**lūf**)

ıneb: Ar. Üzüm, (*Vitis vinifera*) 20b-
19 (**engūr**)

ınebü'ş-şac'leb: Ar. İtüzümü,
Böğürtlen, (*Solanum nigrum*)
26a-17, 80a-17 (**seg-engūr**),
(**engūr-ı bāħ**)

ısitān: Far. Yüzerlik otu, (*Peganum*
harmala) 14a-13 (**sipendān talħ**)

ısuğul: Far. Karnıyarık otu ve
tohumu, (*Plantago psyllium*) 3b-
6, 53a-20 (**ısbeğūl**)

ısterenk: Far. Ebrū-yı sanem bitkisi,
(*Mandragora autumnalis*) 46a-
13, 49b-19 (**ısterenk**), (**sitereng**)

ıt boncuğı: İtüzümü, böğürtlen,
(*Solanum nigrum*) 90b-3 (**sıpid**
mūħre)

ıt burnı: Yabani gül, kuş burnu, (*Rosa*
canina) 19b-7 (**nemeksūd**)
(**hemsud**) (**bīdencīr**)

ıt ħıyārı: Kırılarda biten bir çeşit bitki,
(*Ecballium elaterium*) 10a-8,
10a-21 (**kebest**), (**kevest**)
(**kūpūstū**)

ıt üzümü: Böğürtlen, (*Solanum*
nigrum) 12b-13, 22b-4, 26a-17,
80a-17 (**bīdencīr**), (**seg-engūr**),
(**engūr-ı bāħ**)

ıyreltū: Eyrelti otu, *krş. eyrelti*,
(*Pteridium aquilinum*) 78a-14
(**kīl dārū**)

K

kādmi: Ar. Hatmi çiçeğı, (*Althaea*
officinalis) 28b-10 (**kūzer**)

kāfūr: Ar. Hindistanda yetişen bir
ağaç, kāfūr otu, (*Camphorosma*
monspeliaca) k.ile 76a-5

kağula-i şağire: Ar. Kakula otu,
(*Elettaria cardomomum*) 27a-5
(**şūmşīr**), (**şuşmīr**)

kałuğan: Deve dikenini, (*Cardaus*
acarna) 15a-20, 84b-12 (**bād-**
āverd), (**çerħe**)

kaara ağaç: Karaağaç, (*Ulmus*) 24a-
21 (**derdār**)

- ğara çadı: Böğürtlen (?) 6b-17 (**ğere-çüp**)
- ıssı ot: Karadut, (*Morus nigra*) 9a-8 (**ğertüt**)
- ğaramuk: Bir tür yaban eriğı, (*Berberis crataegina*) 60b-12, 91b-15 (**ğejem**), (**siyâhçe**)
- ğarbüz: Far. Karpuz, (*Citrullus vulgaris*) 32a-17, 85b-21 (**ğarbu**), (**ğarbüze**)
- ğardaş ғанı: Kardeşkanı ağacı, (*Calamus draco*) 66b-9, 69b-17 (**ğün-i siyâvuşân**), (**ğeyân**)
- ğarğa ғанunu: Karga dölęi, ebu cehil karpuzu, (*Ecballium elaterium*)10a-7 (**ğebest**)
- ğarpuz: Far. Karpuz, (*Citrullus vulgaris*) 82a-16, 99b-1, 101a-18, 177b-15 (**ğatraka**), (**ğindüvâne**)
- ğaşnı: Yaban marulu, hindiba, (*Cichorium endivia*) 15a-13 (**ğengujd**)
- ğatır ғанuyruğı: Katırkuyruğı, (*Anagyris foedita*) 83a-19 (**ğilezchre**)
- ğatrân ağacı: Sedir ağacı, (*Cedrus libani*) 69b-12 (**ğerbîn**)
- ğatun tuzluğı: Hatun tuzluğı, diken üzümü otu, (*Berberis crataegina*) 49b-8 (**ğirişk**)
- ğavağ: Kavak ağacı, (*Populus nigra*) 17b-11, 25b-20, 27b-10, 36b-20, 81b-2, 81b-7, ған. ağacı 7b-3 (**ğerab**), (**ğipîd-dâr**), (‘ar‘ar)
- ğavun: Kavun (*Citrullus melo*) 85b-21 (**ğarbüze**)
- ğaya ғанoruğı: Kayakoruğı, (*Cedum acre*) 5b-11 (**ğufiyâ**)
- ğayın: Kayın ağacı, (*Fagus orientalis*) 40a-12, 48b-7, 93b-20 (**ğadeng**), (**ğüş**), (**ğüşe**)
- ğayşı: Kayısı, (*Prunus armeniaca*) 47b-9 (**ğâlânek**)
- ğaysum: Ar. Ayvadana bitkisi, (*Achillea millefolium*) 64b-6 (**ğuy-ı mâzerân**)
- ğebâbe: Ar. Bir çeşit biber, (*Piper cubeba*) 71a-7 (**ğar fesyün**)
- ğebere: Ar. Gebre otu, kedi tırnağı, (*Capparis spinosa*) 28b-4 (**ğeber**)
- ğeçi boynuzu: Keçi boynuzu bitkisi ve meyvesi, (*Ceratonia siliqua*) 6b-17 (**ğarnüb**)
- ğekük otı: Kekik (*Origanum vulgare*) 26a-6 (**ğa‘ter**)
- ğelem: Far. Lahana, (*Brassica oleracea*) 7b-14, 10a-11, 103a-2 (**ğây**)
- ğendene otı: Yabani pırasa (*Allium porrum*) 5b-2 (**ğenzenâ**)
- ğendir: Kendir otu, kenevir, (*Cannabis sativa*) 7b-14, 18b-20, 29a-15, 72a-11, 78a-5, 92a-8, 97a-14, 97a-3 (**ğenbüre**), (**ğenddâne**) (**ğenev**)
- ğene ot: Keneotu, (*Ricinus communis*) 42a-8 (**ğurva‘**)

- kenger: Far. Yaban enginarı, (*Gundelia tournefortii*) 18b-17, 29a-15, 32b-15, 101a-4 (**kengirzed**)
- kenneb: Far.<kenev, Kendir, (*Cannabis sativa*) 78a-5 (**kenev**)
- kerāviyā: Far. Karaman kimyonu, (*Carum carvi*) 84a-4 (**tıkırdı**)
- kerbi: Harbak, Ak çöpleme (*Helleborus album*) 44b-19 (**hırbuğ**)
- kerdeme: Yun. Tere otu, (*Lepidium sativum*) 101a-3, 29b-7, k.si 105b-4 (**kiygir/keygır**), (**vende**)
- kerefes: Ar. Kereviz, krş. *kerefis*, (*Apium graveolens*) 63b-18
- kerefis: Ar. Kereviz, krş. *kerefes*, (*Apium graveolens*) 7b-14, 53b-10 (**keresb**), (**berācil**)
- kerevir: (?) 13a-1, 16b-9 (**günde piç**), (**çüb-nüred**), (**nüred**)
- kerevüz: Ar. Kereviz, krş. *kerefis*, *kerefes*, (*Apium graveolens*) 36b-14 (**kerefes**)
- keravyā: Ar.<Kerāviya, krş. *kerāviya*, Karaman kimyonu, (*Carum carvi*) 84a-4 (**tıkırdı**)
- kesdene: Yun. Kestane, (*Castanea sativa*) 41b-17, 41b-19 (**şāhbelūt**), (**şehbulut**)
- kesfereti'l-birü: Ar. Baldırıkara, (*Aspelinum adianthum*) 63b-18 (**perri sipād u şān**)
- keşne: Köşne, burçak, (*Vicia Leguminosae*) 95b-21 (**gırıste**)
- keşüs: Ar. Kahkaha çiçeği, sarmaşık, (*Convolvulaceae*) 63b-20 (**berşen**)
- keşür: Far. Havuç, (*Daucus carota*) 89b-19, yaban k.inüñ 76b-20 (**zerde**)
- ketān: Keten bitkisi, (*Linum usitissimum*) krş. *kettān*, 25b-1, ketān tohumı 46b-16 (**bezrek**), (**zeğır**)
- kettān: Keten bitkisi, (*Linum usitissimum*) krş. *ketān*, 88b-8
- kezbüre: Far. Kişniş otu, kuzu kişnişi, (*Ferulago trachycarpa*) 33b-20 (**keşniz**)
- keziye: Far. Ilgın ağacı, (*Tamarix*) 77b-21 (**gez māzū**)
- kıcı: Gıcı, gıcığıcı otu, (*Silene alba miller*) 3b-8, 59b-1 (**bendevā**), (**sırım**)
- kımar otu: (?) 22b-19 (**tır**)
- kına: Ar. Kına bitkisi, (*Lawsonia inermis*) 4a-3 (**hına**)
- kınbıl: İt üzümü, (*Solanum nigrum*) 12b-14 (**kālanç**)
- kındıra: Bir çeşit çayır otu, hasır otu, (*Typha domingensis*) 14a-5, 88b-13, 91b-8 (**düh**), (**süvāre /sivāre**)
- kışşāi'l-ħımār: Eşek hıyarı, yaban hıyarı, (*Ecballium elaterium*) 15b-20 (**pejend**), (**ħarħıyār**)

- kızzan otu: Eyrelti otu, (*Pteridium aquilinum*) 39b-15 (**serheş**)
- kızıl söğüd: kızıl ağaç, (*Betulaceae*) 18a-9 (**teberzad**)
- kızıl tüderi: Kuş ekmeği, (*Polygonum bistorta*) 38b-6, 85b-21 (**hâ-keş**), (**hübe**)
- kızılçuk: Kızılçuk meyvesi, (*Cornus sanguinea*) 12b-19, 49b-20, 55a-11 (**kerinc**), (**sürhek**), (**zuğl**)
- kimmün: Ar. Kimyon, (*Cuminum cyminum*) 90a-13 (**zire**)
- kirâs: Kiraz (*Cerasus avium*) 5a-6 (**karâsiyâ**)
- kiren: Kızılçuk, (*Cornus sanguinea*) 67a-21 (**râsen**)
- kişniç: Far. Kişniç otu, (*Coriandrum sativum*) 33b-20, 84a-4 (**keşniz**) (**tağide**)
- koğalık: Hasır otu, (*Typha domingensis*) 33a-2, 53a-20 (**simâz**)
- kolun çedüğü: yılan yaşadığı: Danaayağı, (*Arum maculatum*) 56b-15 (**lüfel**)
- konaberi: (?) 54a-5, 56a-2 (**temlül**), (**ğamlül**)
- koruk: Olgunlaşmamış ham üzüm, 93b-17 (**gürre**)
- kovan çiçeği: Kovan otu, (*Melisa officinalis?*) 4b-16, 44a-1, 60a-21, 64b-5 (**şüeylâ**), (**berencâsef**) (**kaysüm**), (**buy-ı mâzerân**)
- koyn gözi: Papatya, (*Matricaria chamomilla*) 56b-5 (**küpel**), (**bâbüne**)
- koz: Far. Ceviz, (*Juglans regia*) 12a-5, 42a-13, 55a-16, 68b-10, 71b-2, 71b-5, 73b-17, 79a-19, 92b-9, 97b-7, 100a-9, 105b-1, k. içi 6b-6, k.1 11b-5, 19a-4, k.ıdur 85a-9, k.ıla 6b-4
- kozağı ağacı: Servi ağacı, (*Cupressus sempervirens*) 51b-3 (**gezmâzek**)
- kökнар: Far. Akçam ağacı, (*Abies cilicica*) 85a-9 (**çalgüze**)
- kuşun taşığı dişi: Cavşir otu, (*Ferula elaochytris*) 23a-19 (**cündübiderster**)
- kuraz dikenini: (?) 58a-7 (**pejğam**)
- kurbağa yoşunu: (?) 85a-1 (**çeğzâbe** ve **çeğzâve** ve **çeğzväre**)
- kurt bağı: Kurtbağı, (*Ligustrum vulgare*) 96a-2 (**girdâne**)
- kurt kulağı: Yılan yaşadığı, danaayağı, (*Arum maculatum*) 56b-15 (**lüfel**)
- kurudan: Luffah, kankusturan, (*Mandragora officinalis*) 50a-10 (**şâbizek**)
- kuş itmegi: Kuş ekmeği, (*Polygonum bistorta*) 38b-6, 85b-21, 102b-4 (**hâ-keş**), (**hübe**), (**tüzeri**)
- kuzu kulağı: Kuzukulağı, (*Rumex acetosella*) 83b-16 (**terüşe**)

kücüle: Far. Ak seliha, it boğan, (*Apocynum erectum*) 5a-18, 41b-20 (**fāt**)

kügem: Karamuk, (*Berberis crataegina*) 60b-12, 79b-5, 91b-15 (**kejem**), (**ālūce**):

külgez: Ar.<külğas, Kulkas otu ve bu otun ilaç olarak kullanılan kökü, (*Colocasia esculenta*) 36b-7 (**külğas**)

kümmün: Ar. Kimyon, (*Cuminum cyminum*) 90a-13 (**zīre**)

kümren: Yandak otu denilen bir bitki, (*Ononis sinosa*) 89b-11 (**zāfe**)

kündürme: Gelincik çiçeği, (*Papaver rhoeas*) 18b-20 (**künd**)

kürāş: Çitlembik yemişi, (*Pistacia terebinthus*) 90b-2 (**sebzāne**)

L

labate: Far.<labada evelik, (*Rumex obtusifolius*) 62a-9 (**āfilūn**)

lād ağacı: Far. Pamuk otu, (*Cistus creticus*), (?) 19a-6 (**lād**)

laḥana: Yun. Lahana, (*Brassica oleracea*) 60b-13, 103a-2 (**kelem**), (**ḥāy**)

lāle: Far. Lale çiçeği, (*Tulipa*) 27a-1 (**şakır**)

lavate: Far.<labada evelik, (*Rumex obtusifolius*) 62a-9 (**āfilūn**)

lisānū'l-ḥamel: Ar. Sinirotu, bağa yaprağı, (*Plantago major*) 68b-11, 89b-15 (**sāredrān**), (**zebān bere**)

lisānū'ş-sevr: Ar. sığır dili, (*Anchusa officinalis*) 71a-19 (**kavzubān** ve **kavzuvān** ve **kavzufān**)

lisān-ı 'uşfūr: Ar. Biberiye, kuşdili, (*Anchusa officinalis*) 64a-17 (**bencüşke zūvān** ve **bencüşke zūbān**)

luffaḥ: Kurutan, kankusturan, (*Mandragora officinalis*) 50a-10 (**şābīzek**)

M

ma' denūs: Yun. Maydanoz, (*Petroselinum crispum*) 47a-16 (**buyānek**)

mağdenūs: Yun. Maydanoz, (*Petroselinum crispum*) 7a-9 (**sezāb**)

maḥmūr çiçeği: Kadife çiçeği, horozibiği, (*Fumaria officinalis*) 31b-4 (**bustān efrüz**)

mantar: Yun. Mantar, (*Fungi*) 5a-21, 37b-10, 50a-14, 89a-3, m.dur 14b-3, 43a-11, 43a-11, 85a-10, 93b-19 (**kümā**)

marılcuḥ: Harbak, Ak çöpleme (*Helleborus album*) 44b-20 (**ḥırbuḥ**)

marūl: Yun. Marul, (*Lactuca sativa*) 30a-7, 51b-17, 77b-13, ma 35b-6, m.1 28b-3 (**gūk**), (**kāhū**)

marulcu: Far.<mārçūpe, (?) 74b-7 (**hilyūn**)

maştakī: Ar. Sakız, (*Pistacia lentiscus*) 97a-15, 98a-11 (**kine**), (**kibbe**)

- maṭāṭāk: Ar. (?)106b-18 (**miṣnāy**)
- mendek: Far. Öd ağacı, (*Aquilaria agallocha*)60b-2 (**kāṣem**)
- mercimek: Far. Mercimek, (*Lens culinaris*) 23b-13, 52b-6, 52b-7, 54a-2, 64a-15, 78a-20, 78b-3, 84a-2, 87a-16, 91b-20 (**ḥuṣk ebzār** ve **ḥuṣk efzār** ve **ḥuṣk evzār**), (**nersek**), (**nesk/nisk**), (**mercuvvu**), (**mencū**)
- meredcen: Far. <merevcen, silcan, (*Smilax*) 74b-7 (**hilyūn**)
- merilçu: Far. (?) 98b-11 (**marçūpe**)
- merrār: (?) 80a-1 (**iṣteve**)
- mersin: Yun. Mersin ağacı ve yemişi, (*Myrtus communis*) 19a-15, 34b-15, 92a-8, 105a-9 (**mūverd**)
- mirid: Far. Bir çeşit mantar, (?)14b-3 (**keṣḥ**)
- misvāk: Ar. Misvak, (*Salvadora persica*) 46a-1 (**erāk**)
- mīše: Far. Meşe, (*Quercus*) 35b-3
- mişmiş: Ar. Kayısı ağacı, kayısı, (*Armeniaca vulgaris*) 40b-6, 41a-6 (**merzen-cūş**)
- muql: Ar. Ak günlük, (*Boswellia carteri*) 71a-8 (**karḳumān**)
- müntcūşe: Far. (?) 47a-11 (**peleng-mūşk**)
- mürü: (?) 25b-1 (**zeğber**)
- mürdümük: Ak burçak, (*Lathyrus sativus*) 24b-5, 41a-4 (**destyār**), (**māş**)
- N**
- na' na': Ar. Nane, krş. na'ne (*Papaver rhoeas*) 82b-16, 82b-16 (**pūzīne**)
- na' ne: Ar. Nane, krş. na'na' (*Papaver rhoeas*) 42a-10, 62a-20 (**na' na'**)
- nar: Far. Nar, (*Punica grantum*) 23a-16 (**cūlnār**)
- nārdīn: Yun. Sümbül, hint sümbülü, (*Nardostachys jatamansi*) 55b-1, 55b-4, 55b-5 (**sūnbül**)
- nārenc: Far. Turunç, portakal, (*Citrus aurantium*) 13a-17, 52b-2 (**nareng**)
- nercis: Ar. Nergis, (*Narcissus jonquilla*) 37a-8 (**nergis**)
- nergis: Far. Nergis, fulya, (*Narcissus*) 73a-19 (**mūzān**)
- noḥūd: Far. Nohut, (*Cicer arietinum*) 23b-13, 60a-3, 70b- 4, 105a-10, n.dur 54a-2 (**ḥuṣk ebzār** ve **ḥuṣk efzār** ve **ḥuṣk evzār**)
- nişim: Ar. Susam, (*Sesamum indicum*) 19a-1 (**kūncīd**)
- nūfer: <Far. Nîlüfer (*Nymphaea*) 30a-20 (**nîlüfer**)
- O**
- oğlan aşı: Cavşir ağacı ve bundan elde edilen macun, (*Ferula elaeochytris*) 23a-11, 66a-16 (**cāvşir**) (**herbeyān**)
- ot baldırı: (?) 87a-16 (**dānije**)
- Ö**

öksün: Odunundan sarı boya çıkarılan bir çeşit çalı, ökse otu, burç, (*Viscum album*)17b-15 (**sirind**)

P

pambuğ: Pamuk, (*Gossypium*) 110a-2 p.1 22a-14, 40b-7

papadya: Far. Papatya, (*Matricaria chamomilla*) 56b-5 (**küpel**)

paz: Far. Pazı bitkisi, (*Beta vulgaris*) 75a-10 (**pāzū**)

pelemür otu: Far. Acımık, belemir, (*Cephalaria syriaca*) 6a-9 (**verkā**)

peygamber çiçeği: Beşparmakotu, (*Potentilla reptans*) 64a-18, 69a-10 (**bintāfilūn**), (**semen**)

peyrek: Far. Ebem gümece, (*Malva sylvestris*) 84a-17 (**tūle**)

pirim: Far. Pirpirim, semiz otu, (*Portulaca oleraceae*) 70b-10 (**firfihin**)

pirpirim: Semiz otu, (*Portulaca oleraceae*) 28a-6, 53b-18, 63b-14, 65a-1, 81b-5, 82b-15, 86a-5, 89a-9, 96a-1, 96a-6 (**firfir**), (**pūhal**), (**per behen**), (**tohmekān**), (**buḥle**), (**buḥale**), (**ḥurfe**), (**reclē**)

pūze: Far. Kavak ağacı, (*Populus nigra*) 81b-2 (**pūte**)

R

rāziyāne: Far. Rezene, (*Foeniculum vulgare*) 11b-5, 63a-15 (**bādyān**)

reyhān: Ar. Fesleğen, (*Ocimum basilicum*) 59a-18, 59b-12, 70a-

3, 75a-6, r.a 59b-14, r.dan 46b-20, 70a-4 (**şāhperem** ve **şāhdem** ve **şāhsiperem** ve **şāhsipergam**)

rezyene: Far. Rezene, (*Foeniculum vulgare*) 89a-4 (**rāziyāne**)

ribās: Ar. Işgın otu, (*Rheum ribes*) 62b-18 (**uşebḥūn**)

rişād: Tere, (*Lepidium sativum*) 83b-17 (**tere**)

S

şabr: Ar. Sabırlık otu, sarı sabır, (*Agave americana*) 3a-15 (**elvā**)

şadef: Sedef otu, (*Ruta graveolens*) 7a-7 (**sedāb**)

şakızlık ağacı: Sakız ağacı, (*Pistacia lentiscus*) 49a-2 (**ḥincek**)

şakmuniyā: Ar. Bingöz otu, mahmudiye otu, (*Convolvulus scammonia*) 99a-11 (**maḥmūde**)

şalāçe: Ar. (?), 77b-13 (**kāhū**)

şanavber: Çam ağacı (*Pinus*) 52b-9 (**neşk**)

şaramşak: Sarımsak, (*Allivum sativum*), krş, *sarımsak*, ş.1la 6b-4

şaru ağaç: Zerdeçal, (*Cucurma longa*) 7a-5, 43a-6, 49b-18, 89b-18 (**zerde-çüb**), (**zerir**), (**şürtāğ**), (**sibrak**), (**zerde çüpe**)

şarımsak: Sarımsak, (*Allivum sativum*), krş, *saramsak*, 26b-7, 32a-8, 91b-16, ş.dan 6b-6, ş. dögeci: 7a-16 (**sūz**)

- şarmaşuk: Kahkaha çiçeği, (*Convolvulaceae*) 11a-19, 63b-20 (**piç**), (**berşen**)
- sa'fer: Ar. Kekik otu, (*Origanum vulgare*) 23b-20, 62a-12 (**halender**)
- sefercel: Ar. Ayva, (*Cydonia vulgaris*), krş. *sefercil*, 82b-21, 101b-11 (**bih**), (**âbî**)
- sefercil: Ar. Ayva, (*Cydonia vulgaris*), krş. *sefercel*, 101b-11 (**âbî**)
- sehmü'l-⁶ arz: Ar. Sığır mantarı, (*Tricholoma albobrunneum*) 61a-8 (**kör kendüm**)
- sergen: Sirgen, it üzümü, (*Chenopodium polyspermum*) 91a-9 (**sürütle**)
- sergi: (?) 9a-8 (**sürütle**)
- sergüle: Ar. Seylan kurşun kökü, (*Plumbago zeynalica*) 85b-14, 93a-12 (**hâmuşe**), (**şeytara**)
- sermağ: Ar. (?) 91a-9 (**sürütle**)
- servî-i cebelî: Far. Selvi ağacı (*Cupressus sempervirens*) 27b-9 (**ar' ar**)
- seyle: Ar. Kereviz otu, (*Apium graveolens*) 36b-14 (**kerefes**)
- sezâb: Sedefotu, (*Ruta graveolens*) 71a-4 (**fiycân**)
- şıçan dikenî: Tavşan kirazı, (*Ruscus aculeatus*) 12b-3 (**gevsec**)
- şıçan otu: Fare kulağı, (*Anagallis ervansis*) 50a-20 (**şek**)
- sığır dili: Sığirdili, (*Anchusa officinalis*) 71a-19 (**kavzubân** ve **kavzuvân** ve **kavzufân**)
- sığır gözi: Sarı papatya, (*Anthemis nobilis*) 60b-4 (**kâr çeşm**), (**bâbüne**)
- sığır kıyruğı: Sığırkıyruğu, (*Verbascum*) 60b-5, 99a-9 (**kârdum**), (**mâhî zehre**)
- sığır mantarı: Bir çeşit zehirli mantar, (*Tricholoma albobrunneum*) 60a-2 (**kör kendüm**)
- sırış: Ar. Sırış otu, Çiriş otu, (*Asphodelus*) 44b-11 (**pervâk**)
- sibre: Far. <sibrağ, Sarı ağaç, keten (*Linum usitatissium*) 49b-18 (**sibrağ**)
- sidre: Ar. Arabistan kirazı, kızılıçık, (*Cornus*) 29a-9, 45b-3
- sigrek: Siğil otu, (*Heliotropium boraginaceae*) 83b-14 (**tohmîyâne**)
- silk: Ar. Çükündür, pancar, (*Beta vulgaris-folliora*) 23a-16 (**çuğundur**)
- sinle: Ar. Kereviz otu, (*Apium graveolens*) 36b-14 (**kerefes**)
- sinâmeki: Ar. Sinameke otu, (*Cassia officinalis*) 4b-10 (**sinâ**)
- sincan: Karaçalı, (*Smilax*) 18a-12 (**gırkâd**)
- siñürlü yaprak: Sinir otu, (*Plantago major*) 56b-10, 89b-16, 90a-9 (**zebân bere**), (**zevân bere**)

- sipistân: Far. Sibistan ağacı, (*Cordia myxa*) 99a-11, **(muḥāleṭa)**
- sirgen: İt üzümü, sirkene otu, (*Chenopodiaceae*) 91a-8 **(süritle)**
- şoğan: Soğan, (*Allium cepa*) 31b-11, 83b-10, ş.1 35a-18, 54a-3 **(piyâz)**
- şorḡun: Sepetçi söğüdü, (*Salix viminalis*) krş. *şorḡun*, 63b-3, s. ağacı 95a-20 **(bân), (kebûde)**
- şorḡun: Sepetçi söğüdü, (*Salix viminalis*) krş. *şorḡun*, 19a-14 **(müşkîd)**
- söğü otı: <süg, Tilkitaşağı, itkasarı, (*Orchis hircina*) 16b-13, 105a-8 **(ḡerend), (ḡatânikî)**
- söğüd: Söğüt ağacı, (*Salix*) krş. *söğüt*, 18a-9, 65b-5, s. ağacına 50b-3
- söğüt: Söğüt ağacı, (*Salix*) krş. *söğüd*, 16a-10, 70a-10, s. ağacına 9b-16, 47b-3 **(bid)**
- şu teresi: Su teresi, (*Nasturtium officinale*) 35b-14 **(revâs)**
- su‘d: Ar. Topalak otu, (*Cyperus rotundus*) 73a-17 **(müşk zemîn)**
- sulṭân börki: Kadife çiçeği, horozibiği (*Fumaria officinalis*) 31b-5 **(bustân efrûz)**
- sumak: Ar. Sumak bitkisi, (*Rhus coriaria*) 20a-3, 58a-18, 102a-21 **(tetirî)**
- suşam: Ar. Susam, (*Sesamum indicum*) krş. *sûsen*, 3a-20, 19a-1, s. kepegidür 56b-3 **(küncîd)**
- sûsen: Ar. Susam, (*Sesamum indicum*) krş. *susam*, 38a-11, 38a-11, 70b- 5, s. yağı: 9b-15 **(peyleḡuş ve peyleküş)**
- süksük: 43a-16, 43a-19, s. ağacı 42b-4 **(şürtâḡ), (tâḡ)**
- sünbül: Ar. Sümbül otu, (*Hyacinthus orientalis*) 55b-4, 55a-20, 55a-20, 73b-12, s.e 87a-2, s.-i cu‘lidür 55b-2, s.-i ḡusâfir 55a-21, s.-i hindî 55b-4, s.-i hindîdür 55a-21, s.-i iḡlitî 55b-1, s.-i rûmî 47a-11, 55b-5, 99b-8, s.-i rûmîdür 55b-1, s.-i ṭıbb 55a-21 **(sünbül), (nârdîn)**
- Ş**
- şâh-terec: Far. Şahtere otu, (*Fumaria officinalis*) 82b-9 **(beniye)**
- şeceretü’l-baḡ: Ar. Kara ağaç (*Ulmus*) 24a-21 **(derdâr)**
- şeceretü’l-ḡarr: Ar. Defne ağacı, (*Laurus nobilis*) 9a-15 **(dehşüt)**
- şeftâlû: Far. Şeftali, (*Persica vulgaris*) 18a-2, 77a-19, ş.dur 50a-17, 66b-16 **(şeftâlûd)**
- şehtere: Far. Şahtere, (*Fumaria officinalis*) 82b-9 **(beniye)**
- şelcem: Ar. Şalgam, (*Brassica rapa*) 59b-21 **(şelḡem)**
- şeybetü’l-‘acûz: Ağaç yosunu, (*Mescus aboreus*) 80a-3, 88b-1 **(üşne), (düvâle)**

- şeyrenç-i Hindî: Far. Şahtere otu, (*Fumaria officinalis*) 102a-19 (**baytāra-i hindî**)
- şeytarac: Far. Şahtere otu, (*Fumaria officinalis*) 85b-14, 102a-18 (**hāmuşe**)
- şeyterec-i hindi: Far. Şahtere otu, (*Fumaria officinalis*) 27a-19 (**şîr bahşîr**)
- şezec: Far. Şahtere otu, (*Fumaria officinalis*) 85b-14 (**hāmuşe**)
- şibis: Far. Torak otu, dereotu, (*Anethum graveolens*) 9b-11 (**şipt**)
- şîle: (?) 78a-21 (**meriv**)
- şimşād ağacı: (?) 35a-17 (**baqs**)
- şîr hışt: Far. Cavşir otu ve bundan elde edilen tıbbi bir zamk, (*Ferula elaeochytris*) 50b-3, 60a-20 (**feydüm**)
- şuka'ā: Ar. kалуған: Deve dikenini, (*Cardaus acarna*) 15a-20 (**bād-āverd**)
- T**
- taḅliġu ağacı: Kızılsöğüt, kızılağaç, (*Betulaceae*) 18a-9 (**teberzad**)
- taġ elması: (?) 56a-14 (**ketel**)
- taġ erüġi: Alıç, (*Crataegus*) 10b-17, 52b-10, 79b-5 (**ālūç**), (**nilk**) (**ālūce**)
- tāne kıran: Harbak, Akçöpleme (*Helleborus album*) 44b-19 (**hırbuġ**)
- tarfā: Ilgın ağacı, (*Tamarix tetrandra*) 33b-19 (**gej**)
- tarḥūn: Ar. Tarhun otu, (*Artemisia dracuncululus*) 31a-5, 59b-16, 70a-11 (**erenbij**) (**tarḥūn**)
- taṭranbu: Oġul otu, (*Melissa officinalis*) 75a-9 (**bādrenbū**)
- teke şakalı: Teke sakalı, (*Tragopogon porrifolius*) 32b-13 (**rîş-boz**)
- tere: Tere, (*Lepidium sativum*) 83b-17 (**tere**)
- tetirî: Far. Tetiri otu, (*Rhus coriaria*) 15b-18, 20a-2, 45a-11 (**pürgend**), (**yazġand**), (**sumāk**)
- tînü 'l-maḥtūm: Ar. (?) 29a-5 (**gil-bemühr**)
- toḥmekān: Far. Semizotu, (*Portulaca oleracea*) 63b-15, 86b-5 (**per-behen**), (**hurfe**)
- tomalan: Domalan, arap mantarı, (*Tumer aestivum*) 37b-10, 43a-11, 89a-3 (**ekāriş**), (**semārūġ**), (**dive**)
- toñuz erüġi: Bir çeşit erik, (*Prunus spinosa*) 52b-10 (**nilk**)
- toñuz otı: (?) 36a-6 (**serḥas**)
- topalaġ: Kırkboġum, suut kökü, (*Cyperus rotundus*) 26a-7, 73a-17 (**sı' r**), (**müşk zemîn**)
- toraq otı: Dere otu, (*Anethum graveolens*) 4a-18, 9b-11, 9b-14, 18a-7, 104b-13 (**zūferā**), (**şipt**), (**şivî**), (**şevîd**) (**konaberis**), (**şivî**)

turunc: Far. Turunç, (*Citrus aurantium*) 71b-17, 73a-6

U

‘ubeyşerân: Ar. Bir çeşit kokulu ot, (?)60b-1 (**kāfūr siperm**)

‘ud ağacı: Ar. T. Öd ağacı, (*Aquilaria agallocha*) 5a-11, 11a-1, 103a-12^c u.na 5a-11(**kipā**), (**elencüc**), (**dārbüy**)

‘udu’ş-şalīb: Ar. Ayı gülü, şakayık, (*Paeonia officinalis*) 5b-4 (**kehbâyā**)

‘unnāb igdesi: Kızıliğde, (*Sorbus aucuparia*) 19b-21 (**hemsud**)

‘uruğu’ş-şabğ: Ar. Zerdeçal, (*Cucurma longa*) **89b-18 (zerde çüpe)**

‘uşfur: Ar. Meşhur bir çiçek, yalancı safran, uspur, (*Carthamus tinctorium*) 27b-11, 95a-1, ‘u.uñ 95a-1 (**‘uşfur**), (**kājire**)

uşağ: Uşak ağacı, (*Dorema ammoniacum*) 14b-3 (**kulh**)

uşhun: Işgın, ışkın, labada (*Rumex polygonaceae*) 35b-14, 35b-16, 102b-13 (**ribās**), (**çögrī**)

Ü

ürüngül: <ülüngür, şeytan kabağı, ak asma, (*Ecballium elaterium*) 5a-2 (**fāşirā**)

üşna: Ağaç yosunu, (*Mescus aboreus*) 88b-1 (**düvāle**)

üzerlik: Kokulu bir ot, üzerlik otu, (*Peganum harmala*) 17b-11, 17b-17, 31a-5 (**sipend**), (**sifend**)

üzüm: Üzüm, (*Vitis vinifera*) 8a-5, 9a-9, 20b-19, 25b-15, 31b-19, 34a-13, 34a-16, 35b-2, 38a-16, 38a-16, 40b-6, 40b-6, 45b-17, 51b-15, 67a-1, 82a-15, 91b-3, 105a-3, 105a-3, ü.çün 85a-4, ü.i 26a-17, 80a-17, ü.uñ 12b-13, 87a-1, ü. çekirdeği 5a-5, ü. dānesi 7b-7, 50b-19, ü. kabuğı 60a-8, ü. salkıımı 46b-5, ü.dur 60a-9, ü. Sapı, 13a-20 (**engür**)

V

veda‘: Ar. İtüzümü, böğürtlen itboncuğı, (*Solanum nigrum*) 90b-3 (**sipid mühre**)

Y

yabān hıyārı: Eşek hıyārı (*Ecballium elaterium*) 15b-20 (**pejend**)

yaban ıorağ otı: Kökü yenilebilen bir çeşit kokulu ot, (*Echinophora tenuifolia*) 88b-21 (**dīnārūye**)

yandağ: Yandak, devdikeni, (*Ononis sinosa*) 33a-6, 95b-16 (**şütür-ğāz**), (**kitre**)

yarpuz: Bir tür nane, (*Mentha pulegium*) 70a-20, 75a-7 (**ğālicen**), (**bāzerū**)

yasemīn: Far. Yasemin çiçeğı, (*Jasminium officinale*) 74b-15 (**yāsemen**)

yavşan: Eskiden mide hastalıklarında kullanılmış acı bir ot, veronika,

- (*Artemisia*) 49a-3,87b-6, y.ile 56a-14 (**direnme**)
- yebrûcu'ş-şanem: (?) 46a-2 (**isterenk**)
- yemişen: Alıç (*Crataegus rosaceae*) 4a-8 (**derrâ**)
- yılan yaşadığı: Danaayağı, (*Arum maculatum*) 56b-15 (**lüfel**)
- yılğun: Ilgın ağacı, (*Tamarix tetrandra*) 27a-11, 33a-8, 33b-19, 51b-2, 78a-15, y. ağacı 5a-17 (**kejä**) (**gej**)
- yılğun kızağı: Ilgın ağacı ve yemişi, (*Tamarix tetrandra*) 51b-2, 77b-21, 93a-21 (**gezmâzek**), (**gez mâzü**), ('**azabe**)
- yıllağuc: Limon büyüklüğünde ve kavun gibi güzel kokan bir meyve, şamama, krş.
- yıllanğuc, (*Cucumis dudaim*) 76b-15, 92b-12 (**destembüye** ve **destenbüye**), (**şemâme**)
- yıllanğuc: Limon büyüklüğünde ve kavun gibi güzel kokan bir meyve, şamama, krş.
- yıllağuc, (*Cucumis dudaim*) 87b-21
- yimişen: Alıç, (*Crataegus rosaceae*) 17a-5, 24a-19, 52b-10 (**dadd**), (**derr**), (**nemtuk**)
- yiyrün otı: (?) 40b-11 (**gendelâş**)
- yohsul urğanı: Sarmaşık, (*Convolvulaceae*) 36a-21 (**kasûs**)
- yonca: Yonca bitkisi, (*Trifolium*) 9b-5 (**sebüst**)
- yüsuf güli: Kadife çiçeği, horoz ibiği (*Fumaria officinalis*) 31b-5 (**bustân efrüz**)
- yüzerlik: Ateşe atıldığı zaman çıtır çıtır ses çıkararak yanıp güzel bir koku yayan tohum, üzerlik, (*Peganum harmala*) 68b-16 (**sipendân**)
- Z**
- za'ferân: Ar. Safran, (*Crocus sativus*) 58a-15, 60b-15, z.dur 67b-12 (**kümm**)
- zafni: Yun. Defne ağacı, (*Laurus nobilis*) 9a-15 (**dehmşüt**)
- zanbak: Ar. Zambak, (*Lilium candidum*) 73b-18 (**nesteren** ve **nesterin** ve **nesrin**)
- zaymurân: Ar. Yabani fesleğen, (*Ocimum basilicum*) 59b-14 (**şâhsiferem**)
- zayyân: Ar. Yasemin çiçeği, (*Jasminum officinale*) 74b-15 (**yâsemen**)
- zencefil: Ar. Hindistan ve Malezya'da kalın ve yumuşak köksaplı bir bitki, (*Zingiber officinale*) krş. *zencefir*, *zencifir*, 55a-12 (**zencil**)
- zencefir: Ar. Hindistan ve Malezya'da kalın ve yumuşak köksaplı bir bitki, (*Zingiber officinale*) krş. *zencefil*, *zencifir*, 44a-17 (**şingirf**)
- zencifir: Ar. Hindistan ve Malezya'da kalın ve yumuşak köksaplı bir bitki, (*Zingiber officinale*) krş.

- zencefil*, *zencefîr*, 28a-14
(kınbâr)
- zerdâli: Far. <zerd-âlû, Zerdâli,
(*Armeniaca vulgaris*) 40b-6, 41a-
6, 44b-11, 47b-9, 50b-13
**(kişmiş) (merzen-cüş), (berkûk),
(tâlânek)**
- zerde çûp: Far. Zerdeçal, (*Cucurma
longa*) 60b-6 **(kerkum)**
- zirniḥ: Far. Zırnıh, sıçan otu,
(*Anagalis arvensis*) 103b-16
(zirânî ve zerinî)
- zu' rûr: Ar. Dağ eriği, alıç,
(*Crataegus*) 10b-17 **(âlûç),
(kûhanc)**
- züğâl: Ar. Kızılcık meyvesi, (*Cornus
sanguinea*) 49b-20 **(sürhek)**

LATİNCE İSİMLERE GÖRE DİZİN

Abies cilicica: köknar	Arum maculatum: ilan boncuğı, yılan yaşduğı, kolun çedüğü, kırt kulağı
Acacia: âkâkiyâ	Artemisia dracunculus: tarhûn
Achillea millefolium: kıaysum	Artemisia: dermene, yavşan
Achillea: bure otı, pire otu, civan perçemi	Aspelinum adianthum: kesfereti'l- birü, baldırıkara
Acorus calamus: egir	Asphodelus: sırış
Agave americana: şabr	Astragalus sarcocolla: anzarut, göz otı
Alkana tinctoria: eglik, egliyük, hevâ civâ	Astragalus: geven
Allium cepa: şoğan	Berberis crataegina: kıaramuk, kıatun tuzluğı, eşir bâreş
Allium porrum: gendene otı, gerdene otı, cırcır, farâsiyûn	Beta vulgaris: paz
Allivum sativum: şarımsak, şaramşak	Betavulgaris-folliora: çükündür, sılķ
Althaea officinalis: kâdmi, kıatmi	Betulaceae: kıızıl söğüd, kıablığü ağacı
Amygladus communis: bâdem	Boswellia carteri: muķl
Anagalis arvensis: zırniķ, şıçan otı	Brassica nigra: kıardal
Anagyris foedita: kıatır kıuyruğı	Brassica olarecea: kelem, laķana
Anchusa officinalis: lisân-ı 'uşfür, gâv zübân, lisânü's-şevr, sığır dili	Brassica rapa: şelcem
Anethum graveolens: şibis, kıoraķ otı, kerefes, kerefis, kerevüz, seyle, sinle	Buxus sempervines: çimşir
Anthemis nobilis: bahâr, şıgır gözi	Caesalpinia echinata: kıaķam ağacı
Apocynum erectum: kücüle	Camphorosma monspeliaca: kâfûr
Aquilaria agallocha: mendek, 'ud ağacı	Cannabis sativa: çedene, kenneb, kendir
Armeniaca vulgaris: mişmiş, zerdâlü	Capparis spinosa: kebere
	Cardaus acarna: kıaluğan, şuka'â
	Cardonine amara: Acı tere

Carthamus tinctorium: ‘uşfur, ‘aşbur	Commiphora opobalsamum: belesân
Carum carvi: kerâviyâ, kerevyâ	Conium maculatum: baldıran
Cassia fistula: hıyâr şenbe	Convolvulaceae: şarmaşuk, yoşsul urğanı, keşüs
Cassia officinalis: sinâmeki	Convolvulus scammonia: saşmuniyâ
Castanea sativa: kesdene	Cordia myxa: sipistân
Cedum acre: kaya çoruğı	Coriandrum sativum: kişniç
Calamus draco: çardaş çanı	Cornus sanguinea: kiren
Cedrus libani: çatrân ağacı	Cornus sanguinea: kızılcuç, zügâl
Cephalaria syriaca: pelemür otı	Cornus: ergen, sidre
Cerasus avium: kirâs	Crataegus: aluc, tağ erüğü, zu‘rür
Ceratonia siliqua: keçi boynuzu	Crataegus rosaceae: yemişen, yemişen
Cercis siliquastrum: ercüvan	Crocus sativus: za‘ferân
Chenopodium polyspermum: sergen	Crocus cantellatus: çigdem
Chenopodiaceae: sirgen	Cucumis dudaim: yıllaçuc, yıylançuc,
Cicer arietinum: nohūd	Cucumis sativus: hıyâr
Cichorium endivia: hindübâ, güneyik, çaşnı, hindübâ, hılşit	Cucurma longa: zerde çüp, şaru ağaç, ‘uruçu’ş-şabğ
Cinnamomum: dâriçini	Cuminum eyminum: kimnün, kümün
Cistus creticus: lâd ağacı	Cupressus sempervirens: çozacı ağacı
Citrullus colocynthis: ebū cehil çarpuzı, çanzal	Curcuma zedoaria: cedvâr
Citrullus melo: çavun	Cyclamen coum: deve çabanı
Citrullus vulgaris: karbüz, çarpuz, çarpüz	Cydonia ablonga: ayva
Citrus aurantium: nârenc, turunc	Cydonia vulgaris: sefercel, sefercil
Citrus medica(?): baçurı	Cynodon dactylon: ayrıç otı
Cocus nucifera: hindistân çozı	Cyperus rotundus: su‘d, çopalak, çuzaç
Colocasia esculenta: külgez	

Daucus carota: keşür	maḥmūr çiçeği, beg börki, emir-i ‘aşıḳān, cemācim
Dorema ammoniacum: Uşak	
Ecballium elaterium: it hıyārı, ürüngül, qarğa kavunu, kıṣṣāi'l- ḥimār, yaban hıyārı	Fungi: mantar
Echinophora tenuifolia: çördük	Gentiana lutea: hıntıyana
Elaeagnus angustifolia: igde	Geum urbanum: ‘anber
Elettaria cardomomum: kaḳula-i şaḡire	Glycyrrhiza glabra: buyan otı
Equisetum arvense: herec, felez	Gossypium: pambuḳ
Eryngium: eşek dikenı	Gundelia tournefortili: kenger
Espilus germanica: döngel	Gypsophila: çoḡan
Euphorbia officinarum: ferbiyün, ferbüyün, ferfiyün	Heliotropium boraginaceae: sigrek
Euphorbia: efriyün	Helleborus album: ḥarbaḳ-ı hindī, tāne kıran, ḥırbuḳ, kerbi, marılcuḳ
Fagus orientalis: ḥadeng, ḳayın aḡacı, ḳayın,	Hordeum murinum: çetük otı
Ferula assa-foetida: encüdān	Hyacinthus orientalis: sünbül
Ferula elaeochytris: oḡlan aşı, şır ḥışt, ḳunduz taşaḡı dişi	İnula helenium: anduz
Ferula szowitsina: günekber	Jasminium officinale: yasemīn, zayyā
Ferulago trachycarpa: kezbüre	Juglans regia: ḳoz
Ficus carica: encir	Junperus: ardıc, arduc
Foeniculum vulgare: rāziyāne, rezyene	Lactuca sativa: marul
Fractus milli: dārū	Lathyrus sativus: mürdümük, derca‘
Fumaria officinalis: şehtere, şeýtarc, şezec, şāh-terec, şeýrenç-i hindī, şeýterec-i hindi, yūsuf güli, sulṫān börki, ḥayyü'l-‘ālem,	Laurus nobilis: zafni, dāfni, şecceretü'l-ḡarr
	Lawsonia inermis: ḥınna, ḳına
	Lens culinaris: mercimek
	Lepidium sativum: kerdeme
	Lignum ebeni: abanos
	Ligustrum vulgare: ḳurt baḡrı
	Lilium candidum: zanbaḳ

Linum usitatissimum: sibrek	Ocimum basilicum: reyḥān, yabani fesleḡen
Linum usitissimum: ketān, kettān	Ononis sinosa: kümren, yandaḡ
Lolium temulentum: erz, delüce	Orchis hircina: söġü otı, dilġü ṭaşāġı
Malva sylvestris: ḥubbāzī, ebem gümece, peyrek	Origanum vulgare: sa' ter, güyegü otı, kekük
Mandragora autumnalis: ebrü-yı şanem, isterenk	Oryza sativa: birinç
Mandragora officinalis: ḡurudan, luffaḡ	Paoenia officinalis: 'udu'ş-şalīb
Matricaria chamomilla: papadya, babadye, bābūnec, bābūne, ḡoyun gözi	Papaver rhoeas: na' na', na' ne, ayu güli, gelincük, kündürme
Melilotus officinalis: iklilü'l-melīk, badrāncbüye, bād renbūd, bādrenbe, ṭatranbu	Papaver somniferum: ḥaşḥāş
Melisa officinalis: ḡovan çiçegi	Peganum harmala yüzerlik, isbitān, üzerlik
Mentha pulegium: yarpuz	Persica vulgaris: şeftālū
Mescus aboreus: şeybetü'l-'acüz, üşna	Petroselinum crispum: maġdenūs, ma' denūs
Morus nigra: ḡara tut, böġürtlen	Phoenix dactylifera: ḡurmā
Myrtus communis: mersin	Pimpinella anisum: anīsūn
Lepidium sativum: tere, rişād	Pinus: çam aġacı şanavber
Narcissus: 'abher, nergis, nercis	Piper cubeba: kebābe
Nardostachys jatamansi: nārdīn	Piper: büber, fülful, ıssı ot
Nasturtium officinale: şu teresi	Pistacia lentiscus: maştakī, şaġızlık aġacı,
Nerium oleander: aġu ḡanduz	Pistaciae terebinthus: kürāş, ḡabbetü'l-ḡazra
Nigella damascena: çörek otı	Pistacia vera: fistıḡ
Nymphaea: nūfer	Plantago: bezr-i ḡaṭṭūna, baġa yapraġı
Ocimum: badraḡ, bādrūc	Plantago major: ḡayyu 'ālem, siñirlü yaprak, lisānü'l-ḡamel
	Plantago psyllium: isbuġul

Platanus orientalis: benūs, çenār, çınar	Ruscus aculeatus: sıçan dikenini, el-lürce
Polygonum bistorta: kızıl tüderi, kuş itmegi, hakeşî	Ruta graveolens: feycer, şedef otu, sezâb
Plumbago zeynalica: sergüle	Salix: sögüt, sögüd, hilâf
Poenia officinalis: fāvāniyâ	Salix viminalis: şorğun, şorğun
Polypodium vulgare: besfāyic	Salvadora persica: misvāk
Populus nigra: pūze, kavaq,	Sarcopoterium spinosum: çağır dikenini
Portulaca oleracea: baqlatü'l hamka, tohmekân, pirim, pırpırım,	Secale cereale: çavdar
Potentilla reptans: peygamber çiçeği, biş parmakotu	Sesamum indicum: suşam, süsen, nişim
Prunus armeniaca: kayşı	Silene alba miller: kıcı
Prunus domestica: erik, erük	Smilax: meredcen, sincan
Prunus spinosa: gügem erük, toñuz erügi	Solanaceae: çeşmek
Pteridium aquilinum: iyreltü, eyrelti, kızğan otı	Solanum melongana: badılcan, bādincân
Punica granatum: cülnâr, nâr	Solanum nigrum: it üzümü, kınbıl, 'inebü's-şaleb, veda', itboncuğı
Quercus: bellüt, mîşe, balamuţ	Sonchus oleraceus: haşşü'l-humâr denbel otı, eşek marulı
Rheum ribes: ribäs, eşhün	Sorbus aucuparia: 'unnâb igdesi
Rhus coriaria: sumaq, tetirî	Tamarix tetrandia: 'azâbe, yılğun, kuzağı, yılğun, tarfâ
Ricinus communis: bîd encir, keneot	Tamarix: keziye
Rosa canina: gülef, gül, it burnı	Tilia platyphyllos: ıflamur
Rubus rosaceae: bögürtlen	Tragopogon porrifolius: Teke şağalı
Rumex acetosa: lavaşe	Tribulus terrestris: demür dikenini
Rumex acetosella: kuzı kulağı	Tricholoma albobrunneum: şığır mantarı, sehmü'l-'arz
Rumex obtusifolius: evelik, lavaşe, labaşe	
Rumex polygonaceae: uşhun	

Trifolium: yonca	Vicia sativa: burçak
Trigonella foenum-graecum: hülbe	Vigna sinensis: bögrülce
Triticum aestivum: buğday	Viola tricolor: benefşeç, benefşe, benefşi
Tulipa: lüle	Viscum album: öksün
Tumer aestivum: tomalan	Vitis vinifera: üzüm, 'ineb
Typha domingensis: kındıra, haşır otı, koğalık	Zelkova carpinifolia: azād ağacı
Ulmus: çikrek, şeceretü'l-bak, kara ağaç	Zingiber officinale: zencefil, zencifir, zencefîr
Urtica: ısırgan	
Verbascum: şığır kuyruğı	
Viburnum opulus: girebolı	
Vicia Leguminosae: keşne	

KAYNAKLAR

- Aksan, Doğan; *Türkçenin Sözcükleri*, Engin Yayınları, Ankara, 1996.
- Baytop, Turhan; *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu yayınları Ankara 1994.
- Büyük Farsça-Türkçe Sözlük*; Birim Yayınları, İstanbul 1993.
- Büyük Türkçe-Farsça Sözlük*; Birim Yayınları, İstanbul, 1993.
- Canpolat, Mustafa; "XIV. Yüzyılda Yazılmış Değerli Bir Tıp Eseri Edviye-i Müfrede", *Türkoloji Dergisi C.V, S. 1, Ankara 1973, s. 21-29*
- Clauson, Sir Gerard; *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford, 1972
- Devellioğlu, Ferit; *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara 1970.
- Eraslan, Kemal; "Eski Bir Belâgat Kitabı", Birinci Milli Türkoloji Kongresi, Tebliğler, İstanbul 1980.
- Farshid E.K.; *The English Persian Dictionary*. Reprinted by Eghbal Publications, Tehran-İran 1988.
- Kaşgarlı Mahmut; *Divan ü Lügati't-Türk*, Çev. Besim Atalay, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1985

- Kaynak, G.-Daşkın R.-Yılmaz Ö.; *Bursa Bitkileri*, Uludağ Üniv. KETAM Yay. Bursa 2005
- Meninski, Franciscus a Mesgnien; *Thesaurus Linguarum Orientalium Turcicae-Arabicae-Persicae*, Simurg Yay. İstanbul,2000
- Olgun, İbrahim-Dırahşan, Cemşid; *Türkçe-Farsça Sözlük*. İIranian Culture Foundation 109, 1970.
- Ölmez, Mehmet; “Türk Dillerinin Sözlükleri ve Türk Sözlükçülüğü”, Uygulamalı Dil bilim Açısından Türkçenin Görünümü, Dil Derneği Yay., Ankara 1994, s.88-100.
- Önler, Zafer; “XIV. ve XV. Yüzyıl Anadolu Türkçesi Botanik Terimleri. Journal of Turkish Studies”, Türklük Bilgisi Araştırmaları, Volume 14-1990, Fahir İz Armağanı, Harward 1990.
- Öz, Yusuf; *Tarih Boyunca Farsça-Türkçe Sözlükler*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1996.
- Steingass, F.; *Persian-English Dictionary*, İIran University Press, Routledge-Kegan Paul London, Boston, Melbourne and Henley 1977.
- Şemseddin Sami; *Kâmûs-ı Türkî*; İstanbul 1305.
- Şükün, Ziya; *Farsça-Türkçe Lugat, Gencine-i Güftar Ferheng-i Ziya*, Millî Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1984.
- Tarama Sözlüğü*, I-VIII. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1963- 1977.
- Yetiş, Kazım; “XVI. yy Başlarında Yazılmış Bir Kava'id-i Şi'riyye Risâlesi”, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, S.XXIX, İstanbul 2000.